

بررسی تطبیقی معماری مراکز مشاوره و روان درمانی در نمونه‌های ایران و جهان

لادن مصطفی زاده

کارشناس معماری، کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری

نام و نشانی ایمیل نویسنده مسئول:

لادن مصطفی زاده

Ladan_mostafazadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

چکیده

با توجه به پیشرفت علوم در قرون اخیر برای جوامع بشری دستاوردهای بسیاری را به همراه داشته که از جمله این دستاوردها می‌توان به تکامل و پیشرفت راه‌های درمانی برای بیماری‌های جسمی و روانی نام برد. که در این میان، می‌توان ادعا کرد که پس از متخصصان در این زمینه، دومین نقش را فضاهای معماری و چگونگی طراحی آن‌ها (نور، مبلمان و ...) بر عهده دارد. بنابراین با توجه به اهمیت معماری در طراحی این مراکز، به بررسی اصول طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی و همچنین بررسی تطبیقی این مراکز در ایران و جهان پرداخته می‌شود تا با این بررسی، نقصان‌ها و کمبودهای موجود در زمینه طراحی این مراکز در ایران آشکار شود تا نهایتاً اصول و ضوابطی برای تدوین این مراکز تدوین شود.

واژگان کلیدی: مرکز مشاوره و روان درمانی، معماری، نمونه‌های ایرانی و خارجی.

مقدمه

تحول جامعه از حالتی ساده و ابتدایی به وضعی پیچیده و بغرنج، مشکلاتی را برای انسان به وجود آورده است که پیشگیری و حل آنها لزوم بهره‌گیری از راهنمایی و مشاوره را ضرورت می‌بخشد. در جوامع اولیه بر اثر ساده بودن زندگی روابط افراد با یکدیگر نزدیک و صمیمی بود و مشکلات آنان اغلب به صورت کدخدامنشی توسط نزدیکان و وابستگان حل می‌شد. با گسترش جامعه روابط افراد پیچیده‌تر شده و لزوم راهنمایی به صورت جدی‌تر مطرح شد. هر قدر جامعه گسترده‌تر و روابط افراد پیچیده‌تر باشد نیاز به ارائه خدمات راهنمایی بیشتر احساس می‌شود.

از طریق مشاوره خانوادگی و ارائه روشهای صحیح تربیتی روابط سالم و متعادل بین اعضای خانواده برقرار می‌شود و آرامش و آسایش آنان تامین می‌شود. پیدایش مشاغل متنوع و متعدد و نیاز به تخصص در انجام کارها، راهنمایی شغلی را ضروری ساخت. با وقوع انقلاب صنعتی و تبدیل تدریجی کارهای دستی به فعالیت‌های پیچیده ماشینی، کشاورزی سنتی و انجام کارها با دست نمی‌توانست پاسخگوی نیازهای روزافزون افراد باشد. از این رو، مشاغل ساده و ابتدایی به کار در کارخانجات و موسسات صنعتی تبدیل شد و تخصص و تقسیم کار مطرح شد.

با تنوع و تعدد رشته‌های تحصیلی و شغلی، امکان انتخاب صحیح و مناسب برای دانش‌آموزان به سادگی میسر نیست و در این زمینه به متخصصان راهنمایی تحصیلی و شغلی نیاز شدیدی احساس می‌شود. پیشرفت تکنولوژی موجب شده است که انسانها کارها را سریع‌تر به انجام برسانند که این سرعت مشکلاتی را برای انسان به وجود آورده است. بدین معنی که سرعت و دقتی که در انجام امور بر اثر پیشرفت تکنولوژی عاید بشر شده موجب بروز برخی بیماریها و ناراحتی‌های روانی و تضعیف روابط و ارزشهای انسانی گردیده است. یکی از روشهای مناسب مبارزه با نابسامانی‌ها و مشکلات اجتماعی اصلاح مشکلات و تغییر رفتارهای نامطلوب است.

نیاز انسان به راهنمایی به منظور انتخاب و به‌کارگیری راه‌حل‌های مناسب در زندگی بر کسی پوشیده نیست. به خصوص در سنین جوانی و نوجوانی که تحولات جسمی و روحی که انسان را با شرایط بحرانی خاصی مواجه می‌سازد. از طرف دیگر پیچیدگی روزافزون جهان امروز و ضرورت تربیت انسان‌هایی آگاه، سالم، اندیشمند، مبتکر و خلاق را مطرح نموده است و این امر امکان‌پذیر نخواهد بود مگر با در نظر گرفتن مراکز که افراد جامعه را کمک کند. مرکز مشاوره و روان درمانی با ارائه راهکارهای مختلف به جوانان، نوجوانان، زوج‌ها، دبیران و قشرهای مختلف، افراد را در رسیدن به اهداف‌شان یاری می‌کند.

ضرورت تحقیق

با توجه به افزایش چشمگیر اختلالاتی از قبیل افسردگی، مشکلات جنسی و غیره در سال‌های اخیر در ایران، نیاز به مشاوره و برگزاری سمینارهایی با این موضوعات بیشتر از پیش احساس می‌شود. همین طور مردم عادی هم برای داشتن زندگی بهتر بی‌نیاز از مشاوره نیستند (مشاوره شغلی، تحصیلی، ازدواج و غیره). اگر جوانان قبل از انتخاب رشته، انتخاب شغل و انتخاب همسر، مشاوره بشوند کمتر دچار اشتباه می‌شوند و به یک زندگی موفق می‌رسند. دلیل دیگر این بوده که امروزه توجه به کودکان خیلی افزایش یافته و والدین همواره دنبال راه‌هایی هستند که به کشف و باروری استعدادهای کودکان کمک کند و در نتیجه آموزش آنها در آینده راحت است.

بنابراین یکی از دلایل اصلی انتخاب ضرورت طراحی مرکز مشاوره و روان‌درمانی، این بوده که در ایران هیچ فضایی خاص مرکز مشاوره و روان‌درمانی ساخته نشده است و مشاوران و روان‌شناسان در یکی از واحدهای آپارتمان‌های مسکونی مشغول به کار بوده و به مردم مشاوره می‌دهند و چون افرادی که به این مراکز مراجعه می‌کنند اکثراً دارای مشکلات روحی هستند پس فضای مشاوره باید خاص این افراد طراحی شود و یک آپارتمان مسکونی و یا فضایی از پیش طراحی شده، اصلاً نمی‌تواند مناسب این کار باشد.

روش تحقیق

با توجه به موضوع مورد بررسی، در بخش های مختلف این تحقیق از روشهای متفاوتی استفاده شده است که ذیلاً بیان می گردد: در بخش مبانی نظری و پیشینه تحقیق با توجه به جمع آوری اطلاعات در زمینه روان شناسی و تعمیم آن به موضوعات معماری از روش توصیفی- تحلیلی و در بخش مطالعه و بررسی نمونه های داخلی و خارجی از روش توصیفی- تحلیلی- اکتشافی استفاده شده است.

پیشینه تحقیق

• تعریف روان شناسی

تعاریف زیادی در رابطه با علم روان شناسی توسط روان شناسان مختلف ارائه شده است: دسته ای از روان شناسان حوزه کار خود را، مطالعه فعالیت ذهنی می دانند. با توسعه رفتارگرایی در آغاز قرن حاضر و تأکید آن بر مطالعه انحصاری پدیده های قابل اندازه گیری عینی، روان شناسی به عنوان بررسی رفتار تعریف شد. این تعریف معمولاً شامل مطالعه رفتار آدمیان و حیوانات است، با این فرض ها که: اطلاعات حاصل از آزمایش با حیوانات، قابل تعمیم به انسان ها نیز است. رفتار حیوانات فی نفسه شایان توجه است.

از سال ۱۹۳۰ تا ۱۹۶۰ در بسیاری از کتاب ها درسی روان شناسی همین تعریف ارائه می شد. اما با توسعه روان شناسی، پدیدارشناختی و روان شناسی شناختی بار دیگر به تعریف قبلی رسیده ایم و در حال حاضر در تعاریف روان شناسی هم به رفتار اشاره می شود و هم به فرایندهای ذهنی. بنابراین می توانیم روان شناسی را چنین تعریف کنیم "روانشناسی، مطالعه علمی رفتار و فرایندهای روانی است". این تعریف هم توجه روان شناسی را به مطالعه عینی رفتار قابل مشاهده نمایان می سازد و هم به فهم و درک فرایندهای ذهنی که مستقیماً قابل مشاهده نیست و بر اساس داده های رفتاری و عصب زیست شناختی قابل استنباط است، عنایت دارد [۱]. در تعریف دیگری، روان شناسی به این صورت تعریف می شود: "روانشناسی را علم رفتار تعریف کرده اند. رفتار یعنی واکنشهای فرد در یک محیط و در یک زمان معین. این رفتار که در عین حال هم به فرد و هم به محیط وابسته است، همیشه دارای معناست" [۲].

• تاریخچه روان شناسی در جهان

می توان گفت پیشینه روان شناسی از تمام نظام های علمی موجود قدمت بیشتری دارد. ریشه های آن را می توان تا سده چهارم و پنجم پیش از میلاد با دانشمندی چون افلاطون و ارسطو دنبال نمود؛ ولی به قول هرمن ابینگهوس، در قرن ۱۹، روان شناسی پیشینه ای دراز اما تاریخچه ای کوتاه دارد [۳]. یک فیلسوف تحصیل کرده آلمانی بنام رادولف گوسلنیوس ابداع کننده اصطلاح «روانشناسی» است (۱۹۵۰). تا حدود اواخر سده نوزدهم، روان شناسی به عنوان شاخه ای از علم فلسفه شناخته می شد؛ و همچنین به عنوان یک کیش در برخی فرهنگ ها در نظر گرفته می شد که شامل تهاجم افکار و نابودی یگانگی درونی می شد.

هر چند ظهور علم روان شناسی را به سال ۱۸۷۹ نسبت می دهند، سالی که ویلیام ونت اولین آزمایشگاه روان شناسی را در شهر لایپزیک آلمان بنا نهاد، مطالعه روح، روان یا عملکرد ذهن، تاریخ بسیار طولانی دارد و حتی می توان گفت به همراه خلقت انسان به وجود آمده است. همه فلاسفه، نویسندگان و پزشکان قدیم به نوعی درباره رفتار انسان سخن گفته اند. در آمریکا ویلیام جیمز تصمیم می گیرد به آلمان برود و جزء شاگردان وونت درآید. جیمز روان شناسی را به همه جای آمریکا می برد، هدف آن را مشخص می کند و موضوعهای تحقیقی زیادی ارائه می دهد. در اتریش، فروید، به روان شناسی بالینی روی می آورد. او به خاطر شیوه خاصی که در مطالعه رفتار داشت از بقیه متمایز می شود [۴].

• تاریخچه روان‌شناسی در ایران

روان‌شناسی در ایران تحت عنوان علم‌النفوس یا اخلاق، از قرن‌ها پیش مورد توجه بوده است و دانشمندانی مثل فارابی، ابن‌سینا و ملاصدرا هر یک به نوعی از علم‌النفوس صحبت کرده‌اند. اما روان‌شناسی علمی به صورتی که امروزه مطرح است پس از تأسیس دانشگاه تهران، دانش‌سراهای مقدماتی و دانشسرای عالی گسترش یافت. دکتر علی‌اکبر سیاسی به همراه دکتر محمدباقر هوشیار، روان‌شناسی جدید را پایه‌ریزی کردند. دکتر سیاسی، روان‌شناسی جدید را با روان‌شناسی سنتی ایران پیوند می‌دهد.

• تعریف مرکز مشاوره

مراکز خدمات مشاوره مکانی است که قادر به عرضه خدمات حضوری زیر باشد:

- راهنمایی و مشاوره در امور اعتقادی، اخلاقی، تربیتی، اجرایی و رفتاری
- راهنمایی و مشاوره در زمینه‌های تحصیلی، شغلی، ازدواج، خانواده و غیره
- روان‌سنجی در زمینه‌های هوش، استعداد، رغبت، شخصیت و پیشرفت تحصیلی
- روان‌درمانی
- مشاوره و روان‌سنجی کودکان

• اهداف مرکز مشاوره

اهداف مراکز خدمات مشاوره عبارت است از :

- تلاش در جهت کمک به مراجعان در شناخت بهتر استعدادها، رغبت‌ها، ارزش‌ها، نگرش‌های خود و ارزش‌های حاکم بر جامعه
 - تلاش در جهت کمک به ارتقای سطح فکری و توانایی فردی و اجتماعی مراجعان برای مقابله موثر و کارآمد با مسایل و مشکلات زندگی و رسیدن به سازگاری
 - عرضه خدمات روان‌درمانی به مراجعان دارای مشکلات و اختلالات روانی
 - عرضه خدمات روان‌پزشکی به مراجعان نیازمند دارودرمانی در فرآیند مشاوره
 - برگزاری جلسات آموزش همگانی به منظور دستیابی به بهداشت روانی
 - برگزاری آزمون‌های روان‌سنجی در زمینه‌های هوش و شخصیت و غیره
 - مشورت با والدین، معلمان، صاحبان کار و مسئولان و دیگر افراد موثر در بهبود وضع مراجعان
 - شناسایی منابع کمکی موجود در جامعه و ارجاع مراجعان به آنها بر حسب ضرورت
 - کمک به مراجعان در مقابله با مورد بحرانی مانند مرگ عزیزان، شکست در زندگی، تمایل و اقدام به خودکشی و غیره
- [۵].

• ارتباط بین روان‌شناسی و معماری

اصلی‌ترین معیار طراحان در فرآیند طراحی، توجه به فرم و جنبه‌های زیبایی شناختی آن است. از این رو روان‌شناسان معتقد بودند که طراحان نیازهای واقعی و روزمره استفاده‌کنندگان را قربانی خواش‌های زیبایی‌شناسانه و انتزاعی خویش می‌سازند و لذا مردم را بیش از پیش با محیط طراحی‌شده نامانوس ساخته‌اند.

بر خلاف روان‌شناسی سنتی که پژوهش‌های انجام شده در آن توجهی به ارتباط بین رفتار انسان و محیط کالبدی او نداشت در روانشناسی بوم‌شناختی این مفهوم (ارتباط انسان با محیط یا بوم خویش) می‌رفت تا به گونه‌ای روزافزون مورد توجه قرار گیرد.

همچنین این موضوع مورد توجه قرار گرفت که آدمی برای حل مشکلات خود نه تنها بر محیط تاثیر می‌گذارد، بلکه بر سایر افرادی که در استفاده از محیط با او شریک هستند، نیز تاثیر گذار است. لذا بر هم‌زیستی پایدار بر کره زمین و برقراری رابطه‌ای دو سویه بین محیط و انسان و روابط بین فردی میان انسانها توجه به فرهنگ‌ها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و اعتقادات آن‌ها مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفت.

در روان‌شناسی سنتی عناصر محیطی مجزا از محیط روزمره مردم در آزمایشگاه‌ها بررسی می‌شد و این‌گونه روان‌شناسی تنها در صدد یافتن پاسخ‌های معین به کنش‌های کنترل شده بود. روان‌شناسی مدرن با پیش فرض تاثیر غیر مستقیم محیط کالبدی بر رفتار انسان که در نهایت خود را ملزم به بررسی محیط‌های معماری و شهری می‌ساخت از یک سو و از سوی دیگر توجه به طراحان محیطی در جهت برطرف ساختن نیازهای مشتریان و استفاده‌کنندگان فضاهای طراحی شده، باعث شد تا آشنایی روان‌شناسی با حرفه طراحی و برعکس آغاز شود و در نتیجه نطفه دانشی نو و یا پارادایمی جدید به نام "روان‌شناسی محیطی" بسته شود.

در طراحی شهری نهضت شهرگرایی نوین و یا توسعه کالبدی و انسانی بر اساس توسعه شبکه حمل و نقل و حتی نهضت سنت-گرایی نوین در طراحی شهری جایگاه ویژه‌ای برای دانشمندان علوم اجتماعی و روانشناسی محیطی برای برنامه‌ریزی کالبدی، انسانی، اقتصادی و فرهنگی قائل شده‌اند. روان‌شناسی محیطی به عنوان شاخه‌ای از روان‌شناسی که معماران نیز سهم عمده‌ای در ارائه و توسعه آن داشته‌اند، به مطالعه رفتارهای انسان در رابطه با سکونتگاه‌هایش و تاثیر این دو بر یکدیگر می‌پردازد.

این دانش نوین به نام‌های دیگری مانند ارتباط‌های انسان، محیط و جامعه‌شناسی محیطی و بوم‌شناسی انسانی نیز شناخته می‌شود. روان‌شناسی محیطی به موضوعاتی که در تشریح رفتارهای مردم نقش اساسی دارند مانند ادراک، شناخت و رفتارهای فضایی می‌پردازد. لذا روان‌شناسی محیطی به مطالعه تجربه فردی و جمعی مردم از مکان‌ها نیز که از نوع رفتارهای بنیادین انسان است، علاقه‌مند است. برای ایجاد و توسعه یک پارادایم علمی دو فرایند مجزا اما مرتبط با یکدیگر سهم اصلی را ایفا می‌کنند:

- ساخت تئوری‌ها
- گردآوری حقایق مربوط به آن‌ها
- مفاهیمی که در روان‌شناسی محیطی در ارتباط با طراحی باید مورد توجه قرار گیرد، عبارتند از:
 - ادراک و شناخت محیطی از قرارگاه‌های رفتاری چگونگی ارتباط محیط
 - رفتار مردم
 - بهره‌گیری از این داده‌ها در ساخت تئوری‌های طراحی

مفاهیمی از قبیل انگیزه‌ها و نیازهای انسان در هم‌زیستی با قابلیت‌های محیط که مورد توجه طراحان نیز قرار دارد، اهمیتی خاص در ساخت یک نظریه طراحی دارد. ادراک انسان از محیط از محوریت‌رین مقولات در روان‌شناسی محیطی است. ادراک محیطی فرایندی است که از طریق آن انسان داده‌های لازم را بر اساس نیازش از محیط پیرامون خود بر می‌گزیند. لذا ادراک فرایندی هدفمند است و به فرهنگ نگرش و ارزش حاکم بر تفکر ادراک کننده بستگی دارد. از این رو فرایند ادراک همواره با شناخت انسان از محیط همراه است. در حقیقت ادراک محیطی از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان تجربه شده‌اند، حادث می‌شوند [۶].

بررسی نمونه‌های ایرانی

در اینجا به بررسی چندین نمونه از مراکز مشاوره و روان‌درمانی واقع در ایران پرداخته می‌شود تا با بررسی تطبیقی و بررسی و تحلیل نقاط قوت و ضعف آن‌ها بتوان مواردی را که برای طراحی این موارد نیاز است، استخراج کرد و به عنوان الگویی برای طراحی این مراکز ارائه داد:

- بررسی و تحلیل ویژگی‌های معماری مرکز مشاوره مهر سعادت‌آباد

▪ بررسی و تحلیل ویژگی‌های معماری مرکز مشاوره مهر واقع در خیابان ویلا - خیابان اراک

• **بررسی و تحلیل ویژگی‌های معماری مرکز مشاوره مهر سعادت‌آباد**

این مرکز مشاوره، در یک واحد مسکونی در محله سعادت‌آباد تهران واقع شده است که شامل این فضاهای زیر است:

▪ اتاق مشاوره

شامل یک میز و صندلی برای مشاور و دو تا صندلی راحت رو به روی آن برای مراجعان است. پشت میز مشاور، قفسه کتاب‌خانه و در سمت راستش وایت‌برد قرار دارد ولی اتاق خیلی تنگ و کوچکی است که به نظر می‌رسد، نمی‌تواند هیچ‌گونه حس آرامشی به مراجعه‌کنندگان بدهد.

▪ لابی

لابی این مرکز، شامل یک قفسه کتاب برای معرفی کتاب، برد برای اطلاع‌رسانی، میز منشی و صندلی‌هایی برای نشستن افراد منتظر است. این قسمت از مرکز (لابی) از لحاظ دکوراسیون بد نیست ولی همه این فضاها به هم نزدیک و در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند و فضاها تفکیک شده از هم نیستند و مراجعینی که روی صندلی منتظر نشسته‌اند، آرامش ندارند چون از یک طرف صدای منشی و از طرف دیگر افرادی که کتاب‌ها یا برد را مطالعه می‌کنند یک فضای شلوغی را به وجود می‌آورند.

▪ اتاق روان‌درمانی

اتاق روان‌درمانی شامل یک مبل راحتی و یک میز کوچک است. در یک گوشه یک قفسه برای ضبط صوت و نور مهتابی قرار و در کنار آن لامپ زردرنگ قرار دارد. این اتاق با پرده‌هایی مخصوص پوشانده شده است که از ورود نور به داخل کاملاً جلوگیری می‌کنند چون نور باعث می‌شود که فرد سخت‌تر به هیپنوتیزم برود. قسمتی از دیوار را با رنگ قرمز پوشیده شده و از مبل‌های فرم‌زنگ استفاده شده است که هیجان‌انگیزترین رنگ در بین رنگ‌هاست. گیاه سبز که باعث آرامش می‌شود، در این اتاق وجود ندارد.

• **بررسی و تحلیل ویژگی‌های معماری مرکز مشاوره مهر واقع در خیابان ویلا - خیابان اراک**

این مرکز مشاوره نیز در یک واحد مسکونی در خیابان اراک واقع در خیابان ویلا قرار دارد که دارای فضاهای داخلی زیر است:

▪ لابی

این مرکز هم کاملاً شبیه مرکز مشاوره قبلی است با تفاوت‌های بسیار اندک. لابی مثل مرکز قبلی شامل قفسه معرفی کتاب، برد اطلاع‌رسانی، میز منشی و صندلی‌هایی برای مراجعان. لابی این مرکز از لابی مرکز قبلی هم کوچکتر است و تمام مشکلات مرکز قبلی را نیز دارد فقط نکته مثبت این مرکز نسبت به مرکز قبلی این است، که در آن از درهای ضد صدا استفاده شده است.

▪ اتاق مشاوره

اتاق مشاوره این مرکز از قبلی بزرگ‌تر و دل‌بازتر و مبل‌هایی که در آن استفاده شده است راحت‌تر است. این اتاق به یک تراس باز می‌شود و نورگیری بهتری نسبت به اتاق مشاوره مرکز قبلی دارد ولی دارای وایت‌برد و کتابخانه نیست. در جدول زیر بررسی ویژگی‌های مراکز مشاوره و روان‌درمانی مورد بررسی، دیده می‌شود:

جدول شماره ۱: بررسی تطبیقی نمونه‌های مراکز مشاوره و روان‌درمانی ایرانی

مرکز مشاوره	موقعیت	فضاهای داخلی	اجزاء فضاهای داخلی	تصویر
-------------	--------	--------------	--------------------	-------

تصویر	اجزاء فضاهای داخلی	فضاهای داخلی	موقعیت	مرکز مشاوره
 	میز و صندلی مشاور صندلی های مراجعان قفسه کتابخانه و وایت برد	اتاق مشاوره	سعادت آباد	مرکز مشاوره مهر
 	قفسه کتاب برد اطلاع رسانی میز منشی صندلی های مراجعان	لابی		
 	مبل راحتی میز کوچک قفسه برای ضبط صوت	اتاق روان درمانی		
	میز و صندلی مشاور صندلی های مراجعان	اتاق مشاوره	خیابان ویلا	مرکز مشاوره مهر

مرکز مشاوره	موقعیت	فضاهای داخلی	اجزاء فضاهای داخلی	تصویر
		لابی	قفسه معرفی کتاب برد اطلاع رسانی میز منشی صندلی های مراجعان	

ماخذ: مطالعات میدانی نگارنده

با توجه به بررسی و تحلیل دو نمونه از مراکز مشاوره و روان درمانی موجود در ایران می توان بیان کرد که متاسفانه در ایران، مکانی که خاص مشاوره و یا روان درمانی باشد، وجود ندارد و روان شناسان و مشاوران در یک واحد مسکونی مشغول کارند و به مردم مشاوره می دهند. و چون مراکز مشاوره موجود در ایران طراحی شده نیست و اکثرا مشاوران از واحدهای واقع در مجتمع های مسکونی به عنوان مرکز مشاوره استفاده می کنند و در نتیجه به دلیل محدودیت مکانی، چندین فضا را با هم تلفیق می کنند که در نتیجه از کیفیت فضاهای مورد نظر به لحاظ نور و سر و صدا کاسته می شود یا به ناچار بعضی فضاها را حذف می کنند که در نتیجه مرکز مشاوره نمی تواند در تمامی موارد به مراجعین خدمات ارائه دهد. که این مشکل در هر دو مرکز مشاوره مورد بحث وجود دارد.

بررسی نمونه های خارجی

- بررسی و تحلیل ویژگی های معماری مرکز مشاوره نیو باوو (Neubau ost-klinik im christophad Goppingen-) (almani)

این بنا در سال ۱۹۹۰ تأسیس شده است که ویژگی های آن را می توان به صورت زیر بیان کرد:

- در این بنا دسترسی مستقیم کلینیک به شاهراه اصلی در نظر گرفته شده است.
 - شکل ساختمان به صورت بخش آموزشی در بالا و قسمت منحنی شکل (گرد) است و به پارک دسترسی دارد.
 - نوع شکل ساختمان (یک قسمت مستقیم و یک قسمت گرد) قابلیت انعطاف به بنا داده است و این امکان را فراهم کرده که بخش های مختلف به راحتی به هم مرتبط باشند.
 - نمای شیشه ای بنا در امتداد ساختمان کشیده شده است.
 - در این بنا یک پله مخصوص افراد معلول که اختلاف ارتفاعی ۶ متر بین پایین ترین بخش تا بالاترین بخش را به هم وصل می کند.
- در طبقه همکف، کافی تریا، مرکز ارائه خدمات-اطلاعات، خدمات پزشکی و یک کلینیک روزانه قرار دارد. در قسمت بالایی بخش های مراقبت های روانی و اعصاب شناسی قرار دارد. [۷].

- بررسی و تحلیل ویژگی های معماری مرکز مشاوره پسوپیا تریسچه (Psychiatrische Tagesklinik in Geislingen)

ویژگی های این مرکز درمانی را می توان به صورت زیر بیان کرد:

- ساختمان به طرز خیلی ساده ای ساخته شده، فضاها به ۲ قسمت تقسیم شده اند.
- همه فضاهای مربوط به کارهای گروهی، روزانه و درمانی در قسمت جنوبی قرار دارد.
- راهرو مرکزی دارای یک پله روباز با سقف باز است. این کار به منظور بالابردن کیفیت فضایی اقامتی انجام شده است و تراس روی طبقه سوم برای دید بیشتر ساخته شده است.
- همه طبقه ها مجهز به ریل مخصوص صندلی چرخدار است.
- اتاق عمومی (همگانی) در طبقه همکف یک دسترسی مستقیم به تراس و فضای باز دارد.

■ به دلیل نزدیکی بنا به ایستگاه ترانوی شهری در ساخت بنا از تکنولوژی روز و تقسیم بندی فضاها به صورت مفید استفاده شده است.

■ در ساختار تقسیم بندی داخلی از تقسیم بندی (پارتیشن بندی) قابل تغییر استفاده شده است.

• **بررسی و تحلیل ویژگی های معماری مرکز مشاوره جرنوتوپ (Gerontop sychiatrie im vinzenz von paul hospital 1-almani)**

مجتمع ساختمانی زاویه دار (گوشه شکسته) در خیابان (St. Rafael / St. Ludovika) در گوشه شمالی از مجموعه "Rottenmünster" در شهر "Rottweils". نوسازی و بازسازی ساختمان ساخته شده در سال ۱۹۳۳ و دارای ۸۸ فضای اقامتی که بیشتر یک تخته بودند و دارای امکانات جانبی (کمدو...) است [۸].

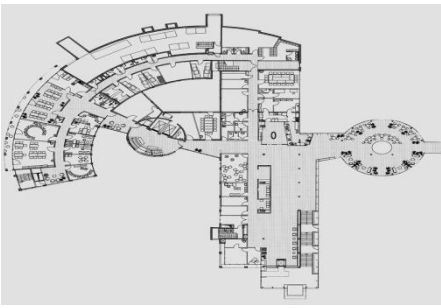
• **بررسی و تحلیل ویژگی های معماری مرکز آب درمانی باد الستر آلمان (Bad Elster, Germany)**

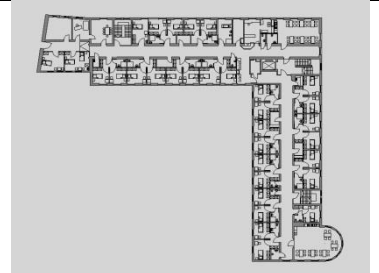
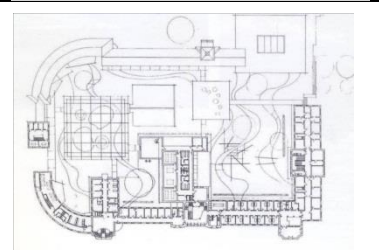
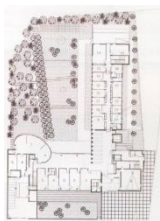
مرکز آبدرمانی باد الستر، یکی از قدیمی ترین مراکز خصوصا در زمینه حمام های لجن در آلمان است که در یک جنگل متراکم با مکان های تفریحی متعدد، دریاچه های کوچک و فضاهای سبز وسیع، قرار گرفته است. این ساختمان بارها مورد مرمت و بازسازی قرار گرفته و تبدیل به مجموعه ای جذاب از سبک های مختلف معماری شده است. در آخرین بازسازی این بنا، فضاهای آبدرمانی به واسطه اضافه کردن یک سازه جدید و تخریب بخش هایی از ساختمان قدیمی، گسترش پیدا کرد است. فضای استحمام جدید با استخرهای متعدد، حمام های باز و بخش اطلاعات مرکزی، در فضای داخلی قرار گرفته اند که توسط ساختمان های موجود احاطه شده است. یک ساختمان جدید برای فضاهای درمانی (ماساژ و حمام های لجن) کامل کننده این توسعه است [۹].

• **بررسی و تحلیل ویژگی های معماری بیمارستان روانی ویل اوررا (Hopital de Ville Evrard)**

تصویر معماری این بیمارستان روانی اصولا بر مبنای یک ترکیب حجمی شکل گرفته است. عناصر ساختمان، دو بال و هال ارتباطی، به سبب استفاده مشخص مصالح تعریف شده اند. در بالی که از میان مدرسه موجود می گذرد، جداره ها با آجر پوشیده شده اند تا ارتباط بهتری با ساختمان برقرار کنند و از دیوارها برای حفاظت از بخش های اصلی حساس از جمله واحدهای درمانی و خدماتی استفاده شده است [۱۰]. در جدول زیر بررسی ویژگی های مراکز مشاوره و روان درمانی مورد بررسی، دیده می شود:

جدول شماره ۲: بررسی تطبیقی نمونه های مراکز مشاوره و روان درمانی خارجی

مرکز مشاوره	کاربرد	نمای خارجی	پلان
مرکز مشاوره نیو باوو	مراقبت های روانی و اعصاب شناسی		

مرکز مشاوره	کاربرد	نمای خارجی	پلان
مرکز مشاوره پسیچ یاتریسچه	کلینیک روزانه روانپزشکی و روان درمانی با درمانگاه سرپایی		
مرکز مشاوره جرنوتوپ	مراقبت های روانی و بازیابی بیماران (به اجتماع برگرداندن)		
مرکز باد الستر آلمان	آب درمانی		
مرکز ویل اُورر	بیمارستان روانی		

ماخذ: مطالعات نگارنده

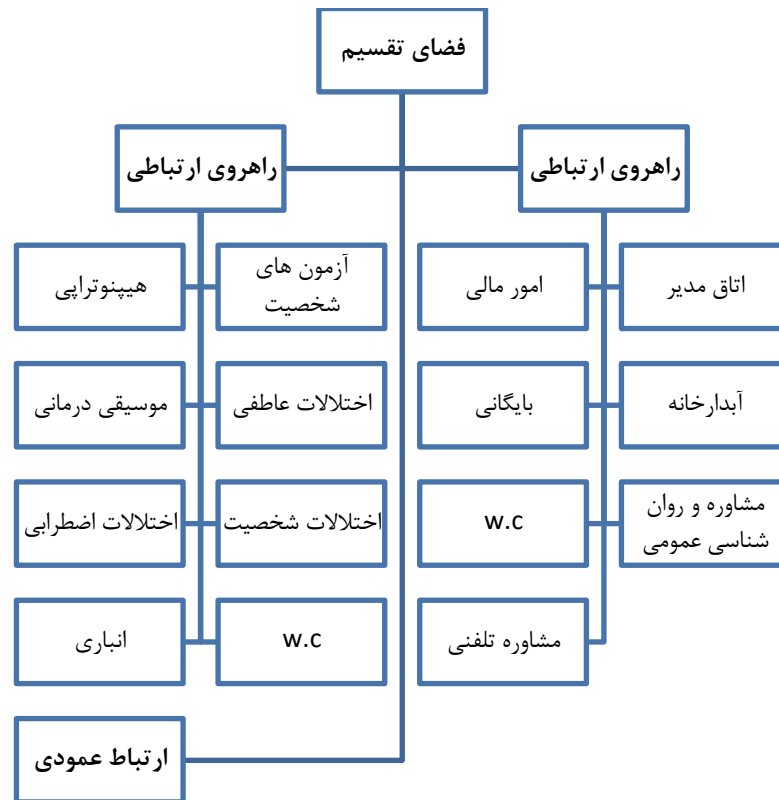
- با توجه به بررسی و تحلیل چند نمونه از مراکز مشاوره و روان درمانی خارجی می توان بیان کرد:
- در تمامی موارد بررسی شده از فرم های منحنی شکل استفاده شده است که هم می تواند در پلان هم در حجم مشاهده شود که شکل منحنی حس آرامش را به فرد القا می کند.
 - در پرسپکتیو داخلی نیز از اشکال دایره و منحنی شکل استفاده شده است تا حس آرامش را در فضاهای داخلی نیز به شخص القا کند.
 - درفضاهای داخلی اکثرا از رنگ زرد لیمویی استفاده شده است زیرا طبق قوانین روانشناسی این رنگ حس آرامش را القا می کند بنابراین از این رنگ در ترکیب با رنگ سفید استفاده شده است.
 - در فضاهای داخلی از رنگ های ملایم استفاده می شود برای القا نمودن آرامش به مراجعین.

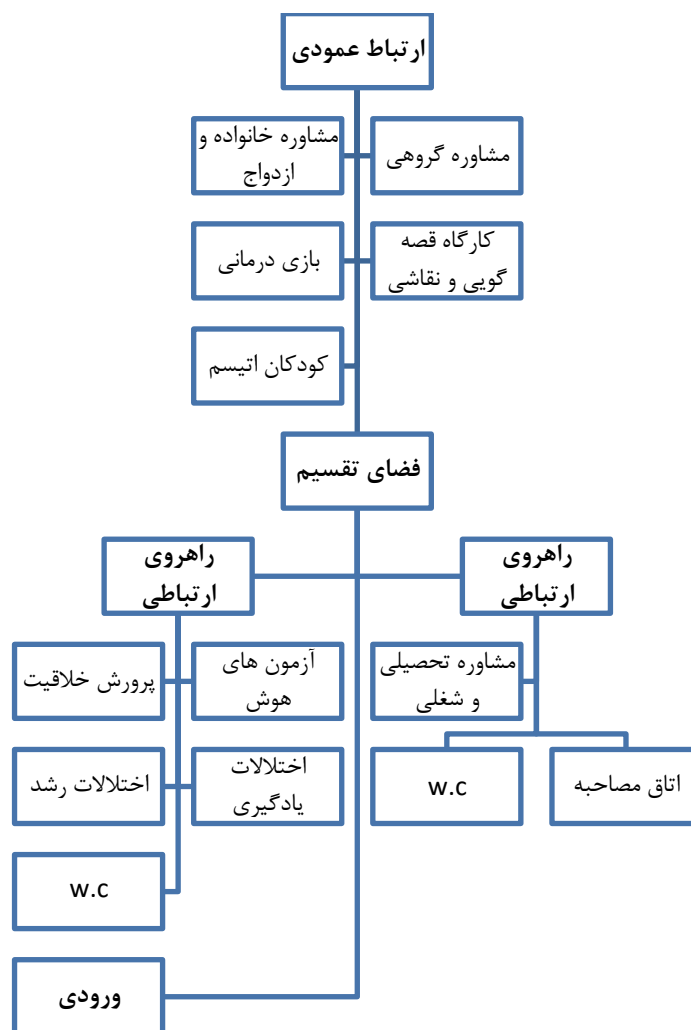
جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به بررسی های انجام شده و مطالعه و بررسی نمونه های موردی خارجی، به نظر می رسد کمبودهای فضایی زیادی در مراکز مشاوره و روان درمانی موجود در ایران وجود دارد و معمولاً این مراکز در واحدهای مسکونی و یا تجاری از پیش طراحی شده، مستقر هستند و به این منظور طراحی نشده اند و بنابراین کمبودهای فضایی زیادی را در این مراکز شاهد هستیم. بنابراین در طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی در ایران با توجه به احتیاجات مراجعه کنندگان طراحی فضاهای زیر ضروری به نظر می رسد:

- فضاهای مشاوره
- فضاهای آزمون گیری
- فضاهای روان درمانی
- فضاهای مربوط به کودکان
- فضاهای اداری و خدماتی
- فضاهای ارتباطی (ارتباط عمودی و افقی)
- فضاهای عمومی (مثل W.C)

در اینجا، یک نمونه از دیاگرام های ارتباطی که می تواند بیانگر روابط صحیح و کارا در روابط فضایی در این مراکز باشد، ارائه می شود:

دیاگرام شماره ۱: ارائه ارتباط مطلوب فضایی در طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی (ماخذ: مطالعات نگارنده)

با توجه به مطالعات انجام شده، می توان موارد زیر را که برای طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی مطلوب می باشند، بیان کرد:

جدول شماره ۳: دسته بندی موارد ضروری برای طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی

دسته بندی	توضیحات
روان شناسی محیطی	طراحی مراکز مشاوره و روان درمانی را برخلاف نظریه های سنتی در زمینه روانشناسی باید از حالت صرفا عملکردی خارج ساخته و فرم و عملکرد را در ترکیب با هم در طراحی مرکز به کاربرد.
فرم	از فرم منحنی به جای فرم شکسته استفاده کنیم. آنچه در برخورد با فرم های دایره و منحنی در ما تداعی می گردد حس آرامشی خاص خواهد بود که نرمی و محفوظ بودن را همراه خود دارد.
فضای سبز و محوطه سازی	با توجه به مراجعه گروه های مختلف سنی از جمله کودکان و افراد پیر به مرکز مشاوره و روان درمانی می توان تاثیر محوطه سازی و طراحی سایت مورد نظر را در معالجه بیماران بیش از پیش دانست و علاوه بر طراحی مرکز به طراحی سایت و محوطه نیز پرداخت. وجود گیاهان طبیعی باعث می شود انرژی مثبت به خوبی در فضا جریان پیدا کند و به همین علت بهتر است در همه فضاها از

دسته بندی	توضیحات
	گیاهان سبز استفاده کنیم. فضای مشاوره بهتر است که با گیاهان و تصاویر تزئین شود. استفاده از گیاهان و گل‌های تزئینی محیط داخل ساختمان را زنده، زیبا، جذاب و شیرین می‌نماید.
رنگ	باتوجه به اینکه رنگ‌های مختلف تاثیرات متفاوتی بر روی افراد دارند بنابراین باید با توجه به عملکرد فضاها و افراد استفاده کننده از آن‌ها، رنگ‌های مناسب را استفاده کرد. بهتر است از رنگ‌های آرام و مبللمان راحت برای ایجاد یک جو آرام‌بخش استفاده شود.
خوانایی	آن چه در طراحی مرکز مشاوره و روان‌درمانی باید مورد توجه قرار گیرد، حرکات روان و سیال و حجمی خوانا است که طراحی نرم و روان در نمای اصلی و عدم پیچیدگی‌ها در کل مجموعه جهت درک راحت فضاها همگی در راستای رسیدن به این شفافیت و خوانایی می‌تواند باشد.
انرژی های مثبت	بهتر است از تکه‌های جواهر در طراحی داخلی استفاده کنیم به این دلیل که تکه‌های جواهر مناسب انرژی منفی را جذب می‌کند. آفتاب یکی از عوامل دفع انرژی‌های منفی است. پخش موسیقی موزون برای از بین بردن انرژی‌های منفی در فضا و دفع امواج منفی مفید است. از گذاشتن میزهای نوک تیز یا اشیای زاویه‌دار فلزی در فضاها جلوگیری شود. چون باعث می‌شود انرژی منفی تقویت شود.
مبللمان	از استفاده کردن از مبل‌های استیل در اتاق‌های مشاوره بپرهیزیم زیرا وسیله راحتی برای نشستن‌های طولانی نمی‌باشند. در اتاق مشاوره میز شخصی مشاور بهتر است در گوشه و رو به دیوار باشد و وقتی که مراجع در اتاق است مشاور نباید پشت میزش بنشیند. در اتاق مشاوره باید در یک گوشه دو مبل یا صندلی دسته‌دار راحت که روبه‌روی هم هستند و هیچ میزی آن‌ها را از هم جدا نمی‌کند قرار گیرد. در اتاق مشاوره نباید یک صندلی مشاور و یک صندلی مراجع داشته باشیم بلکه باید دو صندلی یکسان داشته چون مراجعان معمولاً عصبی هستند هنگامی که وارد اتاق می‌شوند نباید برای آنها مشخص کنیم که چه انتظاری از آن‌ها داریم بلکه باید آنها را به حال خود بگذاریم تا احساس راحتی و آرامش داشته باشند. بهتر است صندلی مراجع و مشاور اندکی با زاویه باشد با فضای کافی میان آنها به گونه‌ای که مراجع احساس نکند حریم شخصی او مورد تجاوز قرار گرفته است. بهتر است در هر اتاق مشاوره یک تخته سفید داشته باشیم. مراجعانی که به شیوه بصری عمل می‌کنند احتمالاً به وضوح بر روی آن تمرکز می‌کنند و اگر عبارات مهم روی تخته نوشته شود و اگر راه‌حلهای آنها در آنجا به صورت فهرست‌وار آورده شود، آگاهی بیشتری به دست می‌آورند. تابلوهایی که تمام طول دیوارها را دربر می‌گیرند، موجب می‌شوند که فضای اتاق بیشتر به نظر می‌رسد.
نور و روشنایی	بعضی از فضاها بهتر است کمی تاریک باشد. مثل فضاهایی که هیپنوتیزم انجام می‌شود. چون نور زیاد باعث می‌شود سخت‌تر به هیپنوتیزم بروند. برای همین از پرده‌های مخصوص استفاده می‌شوند. روشنایی مطلوب در محوطه خارجی، محوطه داخلی، ورودی بیمارستان، اطراف ساختمان، زمین، باغ، پله‌ها و چهارگوشه ساختمان لازم و ضروری است. بهتر است شیشه‌های ساختمان از نوع ضد انعکاسی نور انتخاب شود.
احساس آرامش	معماری مرکز مشاوره باید بیانگر سادگی و سکوت و آزادی باشد.

دسته بندی	توضیحات
	با توجه به اینکه مراجعان مرکز دارای مشکلات روحی هستند پس باید مرکز مشاوره به گونه‌ای طراحی شود که احساس گرم و دوستانه‌ای را موجب شود و به مراجع کمک کند تا احساس راحتی نماید. احداث حوض یا حوضچه‌های مصنوعی و آکواریوم با ماهی‌های دارای رنگ‌های مختلف در هر طبقه به افراد احساس آرامش می‌دهد.
صوت	دیوارها، بهتر است دارای خاصیت ضد صدا باشند. یک مراجعه کننده در مورد بازگویی جزییات محرمانه شخصی خود احساس آرامش نمی‌کند مگر اینکه مطمئن شود که کسی صدای او را نمی‌شنود اگر مراجع صداهایی از بیرون اتاق مشاوره بشنود دچار استرس می‌شود. بنابراین اتاق‌های مشاوره باید به گونه‌ای ضد صدا باشند.
چشم انداز	وجود مناظر و چشم‌اندازهای آرام و موضوعات و مطالب خانوادگی محیط را بشاش و شاداب می‌نماید.
پیاده راه	مسیر پیاده‌رو به صورت مستقیم در بین نواحی که عبور و مرور در آنجا به صورت معمول وجود دارد، ساخته می‌شود. اگر مسیر پیاده‌رو با رنگ سبز پوشیده شود، شفافیت درخشندگی ناشی از برخورد نور آفتاب با سطح پیاده‌رو را کاهش می‌دهد.

ماخذ: مطالعات نگارنده

منابع و مراجع

- [۱] ریتال ل. اتکینسون؛ ریچارد. س. اتکینسون؛ ارنست ر. هیلگارد، ۱۹۸۳، ترجمه محمد نقی براهنی و همکاران، چاپ هفتم، انتشارات رشد، تهران، ۱۳۶۶.
- [۲] پی. هالجین، ریچارد، ۱۳۸۸، آسیب‌شناسی روانی، انتشارات روان، چاپ ششم، ۱۳۸۸.
- [۳] پی. هالجین، ریچارد، ۱۳۸۸، آسیب‌شناسی روانی، انتشارات روان، چاپ ششم، ۱۳۸۸.
- [۴] گنجی، حمزه، ۱۳۸۸، روان‌شناسی عمومی، انتشارات ساوالان، چاپ پنجاهم، ۱۳۸۸.
- [۵] کورت گروتز، یورگ، ۱۳۸۵، زیبایی‌شناسی در معماری، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۵.
- [6] [www.Baunetz.de/architekten/Huber staudt architekten bda projekte 1332939.html](http://www.Baunetz.de/architekten/Huber%20staudt%20architekten%20bda%20projekte%201332939.html)
- [7] [www. Psychiatric hospital in helsinger/Denmark by jds arcitects\(dk\) html.](http://www.Psychiatric%20hospital%20in%20helsinger/Denmark%20by%20jds%20arcitects(dk).html)
- [۸] نیک‌کار، حمید، مرکز مشاوره و روان درمانی شیراز، ۱۳۹۲، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده هنر و معماری، ۱۳۹۲.
- [۹] نیک‌کار، حمید، مرکز مشاوره و روان درمانی شیراز، ۱۳۹۲، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده هنر و معماری، ۱۳۹۲.
- [۱۰] شفیع‌آبادی، عبدالله، مقدمات مشاوره راهنمایی، ۱۳۸۶، انتشارات رشد، ۱۳۸۶.
- [۱۱] صافی، احمد، ۱۳۸۳، سازماندهی و اداره خدمات راهنمایی و مشاوره، انتشارات روان، ۱۳۸۳.
- [۱۲] فیرس، ۱۳۸۸، روان‌شناسی بالینی، انتشارات رشد، ۱۳۸۸.
- [۱۳] گلدارد، دیوید، ۱۳۸۸، مشاوره، انتشارات کمال تربیت، چاپ دهم، ۱۳۸۸.
- [۱۴] گنجی، حمزه، ۱۳۸۷، آزمونهای روانی، انتشارات ساوالان، ۱۳۸۷.
- [۱۵] نیکخو، محمدرضا، ۱۳۸۷، طبقه‌بندی اختلالات روانی بر مبنای DSM-IV، انتشارات علمی، ۱۳۸۷.
- [۱۶] نویفرت، ارنست، ۱۳۷۹، اطلاعات معماری، ترجمه هدایت موتایی، تهران: نشر آزاده، ۱۳۷۹.
- [۱۷] حافظ‌نیا، محمدرضا، ۱۳۸۵، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، ۱۳۸۵.
- [۱۸] دلاور، علی، ۱۳۸۳، روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: نشر ویرایش، ۱۳۸۳.
- [۱۹] سرمد، زهره و بازرگان، علی، ۱۳۷۸، روشهای تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۷۸.
- [20] [www. Arizona state mental hospital chapel. html](http://www.Arizona%20state%20mental%20hospital%20chapel.html)
- [21] [www. parsian cad.ir](http://www.parsian%20cad.ir)
- [22] [www. Arizona state mental hospital chapel. html](http://www.Arizona%20state%20mental%20hospital%20chapel.html)
- [23] [www. Counseling and psychotherapy center designing.pdf downloadlibrary.com](http://www.Counseling%20and%20psychotherapy%20center%20designing.pdf%20downloadlibrary.com)
- [24] [www. expert.ir](http://www.expert.ir)
- [25] [www. Irandoc.ac.ir](http://www.Irandoc.ac.ir)